

Summary

This article examines the problem harmony between state and law. In this respect is analysed V. A. Kistyakivky's conception, in which state is regarded as a legal institute, created and regulated by the legal norms. So, state and law are represented as two different moduses of the same substantation.

Key words: state, law, state power, legal norms, state order, solidarity, domination.

Отримано 14.12.2009

В. М. ЛАВРЕНЮК

Вікторія Миколаївна Лавренюк, аспірант Львівського державного університету внутрішніх справ України

ПРАВО І ХРИСТІЯНСТВО ЯК ЧИННИКИ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Людина як член громадянського суспільства є суб'єктом прав, що впливають із природного права. Ці права притаманні всім людям від народження, вони не зумовлені належністю до громадянства певної держави й не залежно від того, визнає їх держава чи ні. Саме на постулатах та ідеях свободи, рівності, індивідуалізації, пріоритету прав людини ґрунтуються сьогодні основні положення Конституції України.

Фундаментальні права людини і громадянин останні десятиріччя взагалі розглядаються як основні права, що надає їм виняткового та найвищого статусу серед інших¹. Права людини мають безпосереднє відношення до того, як ми будемо своє майбутнє. Безперечним доказом цього є пріоритетне визначення прав людини у всіх сферах нашого життя. На цінності прав і свобод людини посилаються при визначенні принципів організації і діяльності органів державної влади. Права людини знаходяться у центрі дискусій, присвячених політичним і моральним проблемам, наукових розробок, пошуків і досліджень. Адже лише закріплення прав і свобод людини у правовому акті не є показниками їх реальності. З історії відомо, що і в конституціях держав з тоталітарним режимом правління було встановлено великий перелік прав і свобод людини, однак ними не можна було користуватися в житті. Отже, велике значення має реальне забезпечення прав і свобод людини і громадянина, що є однією з найважливіших ознак демократичної, правової держави.

Проблеми механізму реалізації прав людини досліджувалися в роботах таких радянських і сучасних українських учених, як С. С. Алексєєв, В. І. Гойман, М. Й. Козюбра, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков, М. К. Маліков, П. М. Рабінович, В. С. Нерсисянц, Ю. С. Решетов та ін. Багато уваги в правовій літературі приділено розглядові проблеми свободи совісті й віросповідання, питанням державно-правової регламентації діяльності релігійних об'єднань, що привернуло увагу М. Адріанова, А. Колодного, А. Полешко та ін.

Разом із тим певним поштовхом до комплексного наукового дослідження механізму реалізації прав і свобод людини та їх гарантій стали сучасні нагальні проблеми, що містять у собі необхідність вдосконалення правових норм. Передусім це стосується правового регулювання сфери відносин громадянина з державою, в якій він вбачає не лише захист своїх прав від незаконного втручання, а й на активне сприяння їх реалізації. Недосконалість закону, його нехтування чи незнання призводить до негативного в поведінці суб'єкта.

Вплив норм права на суспільні відносини не можна зрозуміти, виходячи з впливу одних лише юридичних засобів. Зокрема, Є. О. Лукашкова вказує: «Встановлення системи

гарантій не забезпечує автоматично права, свободи їх реалізації. У даному процесі важлива роль належить психологічному механізмові, який виступає як регулятор поведінки суб'єкта, його діяльності². Для порівняння А. Ф. Нікітін визначає гарантії прав і свобод, як обов'язки держави захищати людину, створювати правові, соціальні і культурні умови для реалізації прав і свобод, діяльність міжнародних і державних організацій із захисту прав людини³.

Держава, яка визнає права і свободи людини, бере на себе певні зобов'язання по створенню сприятливих умов для їх ефективного забезпечення: надавати громадянам справжні можливості для практичної реалізації ними своїх прав і свобод; охороняти права і свободи особи від можливих протиправних посягань; захищати права і свободи у випадку їх незаконного порушення⁴. Ці зобов'язання повинні бути зафіксовані у законодавстві держави, тобто знайти свій вираз у юридичних гарантіях.

Гарантії прав людини В. Чиркін поділяє на економічні (соціально-економічні), політичні та юридичні. Юридичні гарантії, на його думку, пов'язані із способами здійснення основних прав, допомогою органів держави в їх реалізації, та їх захистом⁵. В. Нерсисян стверджує, що юридичні гарантії – це система взаємопов'язаних форм і засобів (нормативних, інституційних і процесуальних), що забезпечує належне визнання, захист і реалізацію певних прав і відповідних їм обов'язків⁶.

Проблематика прав і свобод людини стала ключовою для розробки законодавства України, вдосконалення окремих галузей права, гармонізації взаємовідносин між людиною та державою. Як вказує Г. Н. Манов, правові норми виникають безпосередньо в суспільних відносинах, однак офіційне вираження вони отримують у законодавстві країни: правові норми встановлюються компетентними державними органами в установленому порядку й фіксуються в юридичних актах⁷. У правових нормах виражений державний підхід до оцінки конкретних суспільних відносин.

Права, котрими володіє людина, мають здебільшого альтернативний характер. Тому, у своїх діях людина може схилитися або у бік добра, або зла, і шлях до цього може супроводжуватись певними перешкодами, які у підсумку можуть негативно впливати на життя, здоров'я людини. Християнські засади можуть бути спрямовані і на захист життя і тільки він може його забрати». У такому випадку перед людиною постає дилема: чи долати перешкоди, чи пустити все на самоплив. Якщо обрано вольовий шлях вчинення добра, то цьому, крім духовних законів, сприяють ще й матеріальні закони (позитивне право держави). Так, Конституція України гарантує кожному право захищати своє життя і здоров'я від протиправних посягань (ст. 27), вимогами поваги до своєї гідності (ст. 28). Відповідно, дія правових норм обмежена територіальними межами держави.

Релігія має універсальний характер, тому застосування релігійних норм визнається належністю особи до тієї чи іншої релігійної конфесії.

Право, як нормативна система, прямо пов'язана з державою, і «є продуктом суспільного розвитку»⁸. Тому правові норми постійно піддаються змінам або ж узагалі відмирають. Таким чином, право має динамічний характер.

Право і релігія, зокрема християнство є найважливішими регуляторами суспільних відносин. З юридичного погляду право наділене пріоритетом у соціальному регулюванні, оскільки завдяки своїй обов'язковості (імперативності) воно здатне оптимально забезпечити нормальне функціонування суспільства, що є складним соціальним організмом. У той же час ефективність правового регулювання багато в чому залежить від узгодженої взаємодії з іншими, не юридичним регулятивними системами, у тому числі і з християнськими засадами, які містять численні оцінки належної і забороненої з позиції закону поведінки. Тим самим, ми переконуємось, як тісно перетинаються норми права з християнськими засадами. Нормативно-правові гарантії – це система норм, пов'язаних із створенням умов для реалізації прав та свобод.

У той же час мало визначеною залишається сфера теоретичного дослідження взаємодії прав та християнських засад, як ціннісно-нормативних систем, бо, визначаючи регулятивну функцію християнства, як релігії, багато вчених ігнорують нормативний аспект християнських засад, внаслідок чого християнські засади (приписи) взагалі не

розглядаються як самостійний вид соціальних норм. Співвідношення та взаємозв'язок права та християнства має неоднозначний, і часто суперечливий характер.

Намагання вирішити це протиріччя передбачає комплексне вивчення права та християнських засад як найважливіших соціальних регуляторів, що активно взаємодіють у процесі впливу на суспільні відносини в усіх основних сферах життєдіяльності людини й суспільства, у процесі належної реалізації суб'єктами своїх прав та обов'язків, що є визначальними чинниками законності й правопорядку в суспільстві, рівня правової свідомості та правової культури населення.

Як вважає В. Нерсисянц, право існує не тільки у формах правової норми, правових відносин, правосвідомості, а й у тих формах, у яких зберігається й застосовується принцип формальної рівності⁹. Висловлюються різні думки щодо поняття і змісту гарантій прав і свобод людини. На думку М. С. Малєїна, гарантії прав та свобод людини і громадянина – це умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення в повному обсязі і всебічну охорону прав та свобод людини¹⁰.

Права і свободи людини не визначаються ні за територіальними ознаками, а ні національними. Як загальнокультурна цінність, незалежна від нації, ідеології, вони давно стали об'єктом міжнародно-правового регулювання. Україна, як член міжнародного співтовариства зобов'язана дотримуватися загальноприйнятих у цій сфері міжнародних стандартів¹¹.

Зокрема, В. С. Нерсисянц з цього приводу стверджує, що ступінь і характер розвитку прав людини визначається рівнем розвитку права у відповідному суспільстві. Права людини, на його думку, це необхідний, невід'ємний і невідворотний компонент будь-якого права як права взагалі, визначений аспект вираження сутності права як особливого типу і специфічної форми соціального регулювання. Право без прав людини так само не можливе, як і права людини без і поза правом¹².

З тим, щоб забезпечити застосування норм права у житті суспільства, і саме право постає у вигляді нормативно-регулятивної системи. Дослідники, у свою чергу, виокремлюють два основні види соціального регулювання: індивідуальне і нормативне. Право якраз належить разом із християнськими засадами до нормативного виду соціального регулювання¹³. А за своєю суттю воно є певною формою нормативного регулювання.

Можливості впливу права на соціальну дійсність небезмежні. Право регулює суспільні відносини у взаємодії з іншими нормами, одним із таких елементів і є християнство.

Християнство, як певна ціннісна нормативна система, зумовлює і юридичну поведінку людей, оцінюючи її за відповідними нормами християнської моралі, основними принципами християнського віровчення. У даному випадку християнство виступає як чинник формування того чи іншого ставлення індивіда до правових інститутів, формування протиправної чи законної поведінки. Коли норми закону стають етичними нормами самої людини виникає необхідність написання закону «не чорнилом», але Духом живого Бога, не на кам'яних таблицях, але на тілесних таблицях сердець. І, коли це відбувається, закон стає просто зайвим. Тобто, християнство стверджує закон тим, що вносить його серце, в волю людини її сутність¹⁴.

Отже, у процесі регулювання суспільних відносин право і християнство (кожен із них) виступає як ціннісно-нормативна система особливого роду, відрізняючись один від одного за різними критеріями: способом встановлення, забезпечення, санкціонування.

Релігійні норми відрізняються від правових та інших соціальних норм перш за все тим, що мають своєю підставою християнські ідеї та уявлення, тобто нерозривно пов'язані з вірою в існування вищої сили – божества.

Християнські настанови в уявленні віруючих мають божественне походження. Вони розглядаються, як безпосереднє волевиявлення божества або через його представників на землі (пророків, апостолів).

У християнстві, як релігії, відбувається сакралізація цінностей, настанов, норм поведінки, які стають непорушними та безумовними. Християнство здатне обґрунтувати соціально значущі цінності, наділяючи їх авторитетом так, що запропоновані нею

рішення не можуть бути спростовані жодним чином. «Закон – святий, а заповідь – теж свята, праведна добра» (до Римлян 7:12, 13).

Особливістю християнських засад стосовно права є те, що вони регулюють визначене коло прав та обов'язків за конкретних умов. Навіть сама логічна структура правової норми, а це гіпотеза, диспозиція, санкція завжди визначає умови за яких будуть застосовані ці норми.

Однак слід говорити, що встановлення системи гарантій не забезпечує автоматичної реалізації прав і свобод людини». У зв'язку з цим важливим є вироблення дієвого механізму захисту прав людини. У структуру такого механізму на нашу думку повинні входити:

- 1) органи державної влади і місцевого самоврядування та відповідні посадові особи;
- 2) спеціалізовані державні і громадянські органи та організації у справах захисту прав і свобод людини і громадянина;
- 3) політичні партії і відповідні громадські організації та їх органи;
- 4) нормативно-правові акти матеріального і процесуального характеру, які передбачають і закріплюють права, порядок їх реалізації і захисту та юридичну відповідальність за їх порушення;
- 5) правові акти (документи), які підтверджують наявність, межі і характер прав і свобод;
- 6) інші соціальні норми та їх акти;
- 7) засоби масової інформації, державні і недержавні органи та організації в галузі масової інформації.

З вищевикладеного можна визначити, що механізм захисту прав людини повинен також включати засоби стимулювання реалізації прав і свобод, у тому числі створення умов, за яких закріплені права і свободи можуть реально належати конкретній особі, використовуватись нею без будь-яких перепон.

Отже, право і християнство виступають важливими соціальними регуляторами в житті суспільства, які впливають на свідомість суб'єктів завдяки встановленим загальним правилам, спонукаючи їх до правомірних дій. Право і християнство у своїй взаємодії наділені значним потенціалом впливу на людську діяльність у процесі реалізації суб'єктами своїх прав та обов'язків.

¹ Права человека. Учебник для вузов. Е. А. Лукашева. – М.: Издательская группа НОРМА – ИНФА. М., 1999. – 573 с. – С. 450.

² Лукашева Е. А. Социалистическое право и личность. – М., 1967. – С. 42.

³ Словарь-справочник по праву / Сост. А. Ф. Никитин. – М., 1995. – 76 с. – 50.

⁴ Волинка К. І. Забезпечення прав і свобод особи в Україні: теоретичні і практичні аспекти // Право України. – 2000. – № 11. – С. 31.

⁵ Чиркин В. Е. Основы конституционного права. – М., 1996. – 370 с. – С. 70.

⁶ Нерсесянц В. С. Система юридических гарантий прав и свобод граждан / В кн. «Социалистическое правовое государство: концепция и пути реализации». – М., 1990. – С. 50.

⁷ Манов Г. Н. Теория права и государства. – М., 1996. – 219 с. – С. 100.

⁸ Хропанюк В. Н. Теория государства и права. – М., 2000. – 171 с. – С. 63.

⁹ Нерсесянц В. С. Философия права: Учебник для вузов. – М. Норма, 1997. – 652 с. – С. 69.

¹⁰ Малейн Н. С. Повышение роли Закона в охране личных и имущественных прав граждан // Советское государство и право. – 1974. – № 6. – С. 41.

¹¹ Козюбра М. І. Права і свободи людини і громадянина у новій Конституції України // Адвокат. № 2. – 1996. – С. 4.

¹² Нерсесянц В. С. Права человека в истории политической и правовой мысли (от древности до декларации 1789 г.) // права человека в истории государства и в современном мире / Отв. ред. Е. А. Лукашева. – М., 1989. – С. 22.

¹³ Алексеев С. С. Общая теория права. – М. 1981. – С. 50.

¹⁴ Папаян Р. А. Христианские корни современного права. – М., 2002. – 416 с. – С. 32.

Резюме

Досліджується питання взаємозв'язку і взаємовпливу права і християнства як факторів механізму реалізації прав людини. Бо саме вони виступають важливими соціальними регуляторами, що впливають на свідомість суб'єктів завдяки встановленим загальним правилам, закликаючи їх до правомірних дій. Головна увага приділяється правам людини, бо вони знаходяться у центрі дискусій, присвячених політичним і моральним проблемам. Перш за все це стосується правової регуляції сфери відносин громадянина з державою, в яких бачиться не тільки захист своїх прав від їх порушення, а й їх активне сприяння реалізації цих прав.

Ключові слова: права людини, гарантії прав і свобод, механізм реалізації, держава, християнство, мораль, релігійні норми.

Резюме

Исследуется вопрос взаимосвязи и взаимовлияния права и христианства как факторов механизма реализации прав человека. Ведь именно они выступают важными социальными регуляторами, которые влияют на сознание субъектов благодаря установленным общим правилам, побуждая их к правомырым действиям. Основное внимание уделяется правам человека, ведь они находятся в центре дискуссий, посвященных политическим и моральным проблемам. Прежде всего это касается правовой регуляции сферы отношений гражданина с государством, в котором видится не только защита своих прав от их нарушения, но и активное содействие реализации этих прав.

Ключевые слова: права человека, гарантии прав и свобод, механизм реализации, государство, христианство, мораль, религиозные нормы.

Summary

The question of intercommunication and взаимовлияния is probed right and christianity as factors of mechanism of realization of human rights. In fact exactly they come forward important social regulators which influence on consciousness of subjects due to the set general rules, inducing them to the legitimate actions. Basic attention is spared human rights, in fact they are in a center discussions, devoted political and moral problems. Foremost it touches the legal adjusting of sphere of relations of citizen with the state, not only protecting of the rights from their violation but also active assistance realization of these rights is seen in which.

Key words: human rights, right a guarantee freedoms, mechanism of realization, state, christianity, moral, religious norms.

Отримано 16.12.2009

Т. В. МАНЬГОРА

*Таміла Василівна Маньгора, аспірант
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*

СТАНОВЛЕННЯ А.І. ЯКОВЛІВА ЯК ЮРИСТА ТА ІСТОРИКА ПРАВА

А. Яковлів належав до того покоління українських правників, які події 1917 р. зустріли зрілими людьми, які мали національно-демократичні погляди і хотіли свої знання, свою працю використати для утвердження незалежної, демократичної, національної української держави. Проголошення незалежності України сприяло дослідженню громадської та наукової діяльності українських правників, які проживали за межами України.

Дослідженню його діяльності присвячено праці І. Головацького¹, В. Горака², С. Ісакова³, С. Кривенка⁴, С. Крищенко⁵, Я. Попенка⁶, В. Потульницького⁷, Н. Стецюк⁸, В. Ульяновського⁹, І. Усенка¹⁰.